

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۵	فصل اول: کتابخانه و تحولات فناوری اطلاعات
۷	کتابخانه‌ها و فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطی
۹	اینترنت و شبکه جهانی وب
۱۲	ویژگیهای محیط وب
۱۶	وب و فعالیتهای کتابداری و اطلاع‌رسانی
۱۸	وب‌گاههای کتابخانه‌ای
۲۰	اهمیت و کاربردهای وب‌سایت برای کتابخانه
۲۲	خلاصه فصل
۲۳	پرسشها
۲۳	تمرینهای عملی
۲۵	فصل دوم: طراحی وب‌گاه کتابخانه
۲۵	اصول طراحی
۲۵	گامهای اساسی در فرایند طراحی
۲۶	طراحی هنری
۳۶	اصول کلی طراحی وب‌سایت
۳۹	مراحل طراحی و ایجاد وب‌گاه
۴۲	خلاصه فصل
۴۳	پرسشها
۴۳	تمرینهای عملی

صفحه	عنوان
۴۴	فصل سوم: معماری اطلاعات در وب گاههای کتابخانه‌ای
۴۵	معماری اطلاعات
۴۶	ساختار سلسله‌مراتبی وب گاه کتابخانه
۴۹	داده‌ها و اطلاعات وب گاههای کتابخانه‌ای
۵۰	پایگاههای اطلاعاتی
۵۸	سامانه‌های مدیریت محتوای وب
۶۲	رابط کاربر
۶۷	پورتالهای کتابخانه‌ای
۷۶	خلاصه فصل
۷۷	پرسشها
۷۷	تمرینهای عملی
۷۸	فصل چهارم: مبانی برنامه‌نویسی در وب
۷۸	زبانهای برنامه‌نویسی وب
۱۲۴	خلاصه فصل
۱۲۵	پرسشها
۱۲۵	تمرینهای عملی
۱۲۶	فصل پنجم: کاربردهای وب گاه برای کتابخانه
۱۲۸	جست‌وجو در فهرستهای یکپارچه کتابخانه
۱۳۶	دسترسی به پایگاههای اطلاعاتی پیوسته
۱۳۹	خدمات امانت و تأمین مدرک
۱۴۲	خدمات مرجع
۱۶۷	ارتباط مخاطبان و کتابخانه
۱۷۸	خلاصه فصل
۱۷۹	پرسشها
۱۸۰	تمرینهای عملی
۱۸۱	فصل ششم: ارتباطات اینترنتی و تعامل با وب گاه در محیط وب
۱۸۲	ساختار ارتباطات در اینترنت

صفحه	عنوان
۲۰۰	انتشار وب گاه
۲۰۹	خلاصه فصل
۲۰۹	پرسشها
۲۰۹	تمرینهای عملی
۲۱۰	فصل هفتم: کتابخانه دیجیتال و نقش وب گاه کتابخانه در آن
۲۱۴	مفاهیم پایه در کتابخانه های دیجیتال
۲۱۷	معماری کتابخانه دیجیتال
۲۱۹	وب گاه کتابخانه دیجیتال
۲۲۲	مدلهای به کار گیری کتابخانه های دیجیتال
۲۲۸	خلاصه فصل
۲۲۹	پرسشها
۲۲۹	تمرینهای عملی
۲۳۰	فصل هشتم: مدیریت وب گاه کتابخانه
۲۳۱	دیدگاه راهبردی
۲۳۳	انتخاب دامنه و میزبان وب گاه کتابخانه
۲۳۷	بهینه سازی وب گاه
۲۳۹	تعیین روش توسعه و نگهداری وب گاه کتابخانه
۲۴۰	بازبینی و روزآمدسازی وب گاه
۲۴۴	آموزش کاربران
۲۴۶	تهیه آرشیو و نسخه پشتیبان
۲۴۸	ارزیابی وب گاه کتابخانه
۲۵۱	فنون ارزیابی وب گاهها
۲۵۳	سطوح ارزیابی
۲۵۷	شاخصهای ارزیابی وب گاه کتابخانه
۲۶۱	جهت گیری آینده وب گاههای کتابخانه ای
۲۶۲	خلاصه فصل
۲۶۲	پرسشها
۲۶۳	تمرینهای عملی

صفحه	عنوان
۲۶۴	پیوستها
۲۹۳	منابع
۲۹۷	واژه‌نامه (فارسی به انگلیسی)
۳۰۵	واژه‌نامه (انگلیسی به فارسی)

پیشگفتار

کتابخانه سازمانی است که در آن خدمات و برنامه‌هایی در زمینه اطلاعات و منابع اطلاعاتی ارائه می‌شود. همانند هر سازمان دیگری، کتابخانه نیز برای معرفی خود به جامعه و برقراری ارتباط با مخاطبان نیاز به بهره‌گیری از ابزارها و رسانه‌های ارتباطی و اطلاعاتی دارد و وبسایت کتابخانه در این خصوص نقش مهمی دارد. تفاوت عمده کتابخانه با سازمانهای دیگر در بهره‌گیری از وبسایت این است که بین کتابخانه و وبسایت نوعی همگونی وجود دارد. کتابخانه مجموعه‌ای از منابع اطلاعاتی گردآوری شده و سازمان‌دهی شده است و منابع وب به ویژه صفحه‌های وبی و مجموعه‌هایی از آنها در قالب وبسایت، اجزاء یک کتابخانه بسیار بزرگ مجازی به نام وب جهانی هستند. در واقع، به دلیل ارزش اطلاعاتی نهفته در منابع وبی، کتابداران توجه ویژه‌ای به این محیط مجازی و جهان گستر نشان می‌دهند و در مجموعه‌سازی، سازمان‌دهی و به ویژه اشاعه اطلاعات از خدمات و منابع موجود در وب استفاده فراوانی می‌کنند.

از سوی دیگر، وبسایت کتابخانه‌ها تنها یک رسانه برای معرفی کتابخانه و خدمات آن نیست. برقراری ارتباط بین کتابداران و اعضا و مخاطبان کتابخانه هرچند از طریق ایجاد وبسایت و خدمات مجازی مبتنی بر وب تسهیل می‌شود، مهم‌ترین دلیل برای ایجاد پایگاه وب کتابخانه به حساب نمی‌آید. آنچه ایجاد و بهره‌گیری از وبسایت کتابخانه را توجیه‌پذیرتر می‌کند نیاز قشرهای گوناگون جامعه به راههایی برای دستیابی سریع‌تر و باکیفیت‌تر به اطلاعات است. در دنیای امروز که عصر اطلاعات نام یافته است و انسانها در جوامع اطلاعاتی در معرض انبوهی از اطلاعات مفید و غیر مفید موجود در فضای مجازی قرار گرفته‌اند،

کتابخانه‌ها به مثابه ستون‌هایی محکم و قابل اتکا برای بقا و پیشرفت انسانها، خودنمایی می‌کنند. پرواضح است که بدون داشتن وب گاهی کارآمد، چنین نقشی برای کتابخانه‌ها متصور نخواهد بود. به همین دلیل، نیاز است تا متخصصان اطلاعات و کتابداران شاغل در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی شناخت و درک عمیقی از چستی وب‌سایت و چرایی وجود آن برای کتابخانه به دست بیاورند و چگونگی طراحی، توسعه و مدیریت وب گاه کتابخانه را بیاموزند. چنین نیازی باعث شده است تا در برنامه درسی دوره کارشناسی رشته «علم اطلاعات و دانش‌شناسی» درسی با عنوان «طراحی و مدیریت وب کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی» به ارزش دو واحد درسی گنجانده شود.

کتاب حاضر تلاشی است برای بازنمایی فعالیتهای مرتبط با انتخاب، طراحی، تولید محتوا، روزآمدسازی و ارتقای وب گاههای کتابخانه‌ای. در کنار آن کاربردهای مهم وب گاه کتابخانه از نظر خدمات مختلف کتابخانه مانند خدمات مرجع، فنی و عمومی و همچنین مدیریت وب گاه کتابخانه و جنبه‌های پشتیبانی و نظارتی مربوط به تولید و نگهداری وب گاههای کتابخانه‌ای در این کتاب بررسی خواهد شد.

این کتاب در هشت فصل نوشته شده است. فصل اول به مقدمه‌ای درباره تغییر در فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطی و لزوم ایجاد وب گاه برای کتابخانه اختصاص داده شده است. در فصل دوم، فرایند طراحی وب‌سایت کتابخانه به تفصیل بیان شده و در آن به دو جنبه طراحی هنری و مدیریت طراحی وب گاه توجه شده است. فصل سوم معماری و ساختار بخشهای مختلف یک وب گاه کتابخانه‌ای را تجزیه و تحلیل می‌کند و فناوریهای مکمل یا جایگزین وب گاه از جمله پورتال را شرح می‌دهد. در فصل چهارم کتاب، به زبانهای برنامه‌نویسی وب و استانداردهای توصیف محتوا در وب گاهها پرداخته شده است. در این فصل، زبانها و فناوریهای رایج در تولید صفحه‌های ایستا و پویای وب معرفی می‌شوند. در فصل پنجم، کاربردهای اصلی وب گاههای کتابخانه‌ای مرور شده است و بنابراین، انتظار می‌رود دانشجویان با مطالعه این بخش درک بهتری از کاربردهای وب‌سایت در کتابخانه به دست آورند.

فصل ششم به طور اختصاصی، به کاربرد وب گاه کتابخانه در ذخیره سازی و بازیابی اطلاعات می پردازد و ویژگیهای هر بخش را توضیح می دهد. فصل هفتم به توضیح مفهوم کتابخانه های دیجیتال و ارتباط آن با وب گاه کتابخانه اختصاص دارد و با مقدمه ای بر مفهوم کتابخانه دیجیتال، نقش وب سایت در ایجاد کتابخانه های دیجیتال را تشریح می کند. هشتمین و آخرین فصل کتاب شامل بررسی مدیریت وب گاه کتابخانه از جنبه های مختلف است. آموزش کارکنان، نگهداری و روزآمدسازی وب گاه و نیز ارزیابی کمی و کیفی وب گاه محتوای این فصل را تشکیل می دهد.

به منظور آشنایی عملی دانشجویان با مراحل مختلف طراحی و تولید وب سایت، تمرینهای مفصلی در پیوست انتهای کتاب ارائه شده است که مدرسان محترم می توانند همگام با تدریس بخشهای مختلف کتاب، تمرینهای مرتبط را نیز گام به گام آموزش دهند. البته باید یادآور شد که با توجه به تنوع فناوریهای طراحی و برنامه نویسی وب، امکان ذکر همه آنها و نیز به دلیل محدودیت حجم کتاب برای آموزش در یک نیم سال تحصیلی، امکان گنجاندن آموزش مفصل همه موارد مطرح شده در این کتاب وجود نداشت. به همین دلیل، پیشنهاد می شود کتابها و سایر منابع آموزشی در این زمینه، به فراخور در کلاس استفاده شود.

هرچند کتاب حاضر برای درس «طراحی و مدیریت وب کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی» دوره کارشناسی رشته علم اطلاعات و دانش شناسی تهیه شده است، برخی از مطالب آن می تواند برای واحدهای درسی دیگر دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد از جمله دروس «آشنایی با پایگاههای اطلاعاتی»، «آشنایی با فناوری اطلاعات» و «ذخیره و بازیابی اطلاعات و داده پردازی» به کار روند. همچنین مطالعه کتاب حاضر به کتابداران شاغل در کتابخانه های کشور و نیز علاقه مندان به فراگیری اصول طراحی و توسعه وب توصیه می شود. در آخرین روزهای تدوین این کتاب، کتاب دیگری در همین زمینه به قلم رحیم شهبازی و بابک نوری توسط نشر کتابدار منتشر شد که متأسفانه امکان مرور و مطابقت دادن مطالب آن دست نداد؛ اما سرفصلهای کتاب یادشده نشان می دهد که می تواند منبع مناسبی برای یادگیری عملی نرم افزارهای طراحی وب باشد.

طرح اولیه تدوین کتاب حاضر در گفت‌وگویی که در سال ۱۳۹۰ با دکتر عبدالرضا نوروزی چاکلی، مدیر گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی سازمان «سمت» انجام شد به پیشنهاد ایشان ایجاد گردید. سازمان «سمت» با تشکیل گروه‌های پژوهشی-تخصصی به نیازسنجی و اولویت‌بندی کتابهای مورد نیاز رشته‌ها و مقاطع مختلف تحصیلی در حوزه علوم انسانی می‌پردازد.

کتاب حاضر نیز با توجه به تحولات رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی در اولویت تدوین و انتشار قرار گرفت. بنابراین، از زحمات مسئولان و کارکنان این سازمان به ویژه دکتر عبدالرضا نوروزی چاکلی و خانم لیلا شرف، کارشناس این گروه، که در همه مراحل تصویب و انتشار این کتاب با گشاده‌رویی و نگرشی مثبت اینجانب را همراهی کرده‌اند کمال تشکر و قدردانی را دارم.

در پایان، ضمن تقدیر از همه عزیزانی که در تهیه کتاب حاضر یاری رسانده‌اند، پیشاپیش به خاطر خطاها و کاستیهای احتمالی در کتاب پوزش می‌طلبم و امیدوارم خوانندگان و مدرسان گرامی با ارائه بازخورد، به تصحیح و غنی شدن محتوای کتاب کمک کنند.

سعید اسدی

اسفند ۱۳۹۲